

Bijlage VWO
2018

tijdvak 2

geschiedenis

Bronnenboekje

Prehistorie en oudheid

bron 1

In 390 schrijft historicus Ammianus Marcellinus een boek over de crisis van het Romeinse Rijk in de jaren 353 tot 378. Hierin beschrijft hij hoe in 354 een Romeins leger onder keizer Constantius II bij Bazel tegenover een Germaans leger staat. De verwachte veldslag blijft uit en de keizer legt zijn soldaten uit waarom:

Het ligt in mijn aard te wikken en te wegen, voorzichtig te zijn en aan te sporen tot wat in ons belang is. Daarom ben ik van oordeel dat hun de vrede moet worden gegund, mits u ermee instemt, en wel op grond van tal van overwegingen. Allereerst om de risico's van een oorlog te vermijden. Vervolgens opdat zij, zoals ze beloven, helpers zullen zijn in plaats van tegenstanders. Verder om zonder bloedvergieten hun trotse weerspanningheid te breken, die zo dikwijls zware schade heeft toegebracht aan onze provincies. En ten slotte hierom: niet alleen die vijand wordt overwonnen die valt in de strijd, bezwiken onder de druk van onze wapens en onze kracht. Maar met veel minder gevaar wordt ook diegene onder het juk gebracht die, al zwijgt de krijgstrompet, door ervaring weet dat het ons niet ontbreekt aan moed jegens opstandigen en evenmin aan mildheid jegens hen die om genade smeken.

De middeleeuwen

bron 2

Op 2 maart 1127 wordt de Vlaamse graaf Karel de Goede in Brugge vermoord. In datzelfde jaar schrijft de klerk Galbert van Brugge hierover:

Toen in het leven van de glorieuze vorst het martelaarschap zijn intrede deed, betekende dat een groot verdriet voor alle bewoners der aarde (...). En wonderlijk genoeg, hoewel de graaf in de burcht van Brugge werd vermoord op woensdag, namelijk in de ochtend van die dag, trof het bericht van zijn rampzalige dood de inwoners van de stad Londen in Engeland de tweede dag daarna, ongeveer tussen zes en zeven uur in de ochtend. En tegen de avond van diezelfde dag wekte het bericht beroering bij de mensen van Laon, die ver van ons in Frankrijk wonen; zoals we vernamen van onze studenten die toentertijd in Laon studeerden. Zo zijn we ook ingelicht door onze kooplieden die op dezelfde dag voor handelszaken te Londen waren. Te paard dan wel per schip had niemand de afstanden tussen voornoemde plaatsen en tijden zo snel kunnen overbruggen. (...)

Wij nu, inwoners van Vlaanderen die, zijn leven indachtig, de dood van de graaf, zulk een groot vorst, bewenen. Wij bezweren, manen en bidden u: smeekt (...) voor zijn ziel de heerlijkheid van het eeuwige leven af en de altijd durende zaligheid in het gezelschap der heiligen.

bron 3

Din Ya'qub is een Arabische geneesheer uit de twaalfde eeuw die in Jeruzalem voor christenen werkt en in Damascus voor moslims. Zijn leerling Ibn Abi Usaybi'a schrijft over hem:

Ya'qub was een excellente en succesvolle beoefenaar van de geneeskunde. Eerst maakte hij altijd een grondige studie van de ziekte om dan een behandeling te beginnen in overeenstemming met de regels van Galenus¹⁾, terwijl hij ook gebruikmaakte van zijn eigen ervaring. Hij bestudeerde nauwkeurig de symptomen van de ziekte. Wanneer hij een patiënt bezocht vroeg hij naar elk klein symptoom en elke kleine klacht en hield hij rekening met elk symptoom dat zou kunnen wijzen op de aard van de ziekte. Zijn behandeling was bijgevolg onnavolgbaar.

noot 1 Galenus is een beroemde Grieks-Romeinse arts die leefde in de tweede-derde eeuw.

Vroegmoderne tijd

bron 4

Tijdens de Opstand richt de auteur van een anoniem pamflet zich tot de Antwerpse bevolking, die in zijn ogen is misleid door de Spaanse propaganda:

Deze goede patriotten trekken de conclusie dat men de natuurlijke heer en vorst van het land nooit mag afzetten en dat men geen vreemde heer of vorst mag aanvaarden (...). Maar de landsheer is slechts een dienaar van de gerechtigheid, een plaatsvervanger van God, een herder van zijn volk, een vader van het land, die aan ieder persoon recht en gerechtigheid moet verschaffen. Dáártoe wordt hij gekozen en ingehuldigd, en met dit doel wordt hem al zijn macht en autoriteit gegeven. (...)

Daarom spreekt men in overeenstemming met het recht aldus over de koninklijke wet en macht: het volk van het land heeft de koning of de landsheer zijn macht overgedragen en toevertrouwd, hetgeen gebeurt onder zulke voorwaarden als gebruikelijk is volgens de rechten van het land. (...)

Als hij in plaats van een vader een moordenaar wordt, in plaats van een herder een slachter, in plaats van een vorst een tiran, dan hoeven de gewesten hem niet meer te gehoorzamen.

De gewesten trekken hun macht en autoriteit die zij aan hem hadden overgedragen, weer naar zich toe, aangezien hij zijn verplichtingen niet nakomt en niet het doel nastreeft waartoe zij hem als hun heer en vorst hebben ingehuldigd en aanvaard.

bron 5

In 1789 neemt Emmanuel Sieyès als afgevaardigde van Parijs zitting in de Staten-Generaal van Frankrijk. Voor de opening van de Staten-Generaal schrijft hij een pamflet, waarvan kopieën verspreid worden in Parijs. Hij schrijft over de derde stand:

Wat is de derde stand? Alles. Wat is hij tot op dit ogenblik op politiek terrein geweest? Niets. Wat vraagt hij? Iets te worden. De derde stand is een volledige natie. Wat is er nodig opdat een natie zou blijven bestaan en zou bloeien? Private ondernemingen en openbare ambten. Alle private ondernemingen kunnen in vier groepen ondergebracht worden: veldarbeid, industrie en handel, wetenschappen en kunsten, en huisarbeid. Wie oefent deze bedrijvigheid uit? De derde stand. Maar de winstgevende en eervolle ambten zijn alleen door de leden van de bevoorrechte standen bezet. Wat is de derde stand tot hiertoe geweest? Niets.

bron 6

Op 24 april 1793 geeft Maximilien Robespierre in een toespraak een toelichting op de bepaling over bezit in zijn eigen versie van de *Verklaring van de rechten van de mens en de burger*:

Vraag een mensenhandelaar wat bezit is; hij zal antwoorden door te wijzen op die lange doodskist die hij zijn schip noemt en waarin hij mensen dicht op elkaar stouwt die nog in leven lijken: "Daar is mijn bezit. Ik heb hen voor zoveel per hoofd gekocht."

Vraag het een edelman die veel grond en lijfeigenen bezat en die van mening is dat de wereld op zijn kop is gezet omdat hij ze niet meer heeft.

Moderne tijd

bron 7

In 1814 bestijgt een jongere broer van Lodewijk XVI de Franse troon als Lodewijk XVIII. Op 4 juni van dat jaar vaardigt hij onderstaand handvest uit:

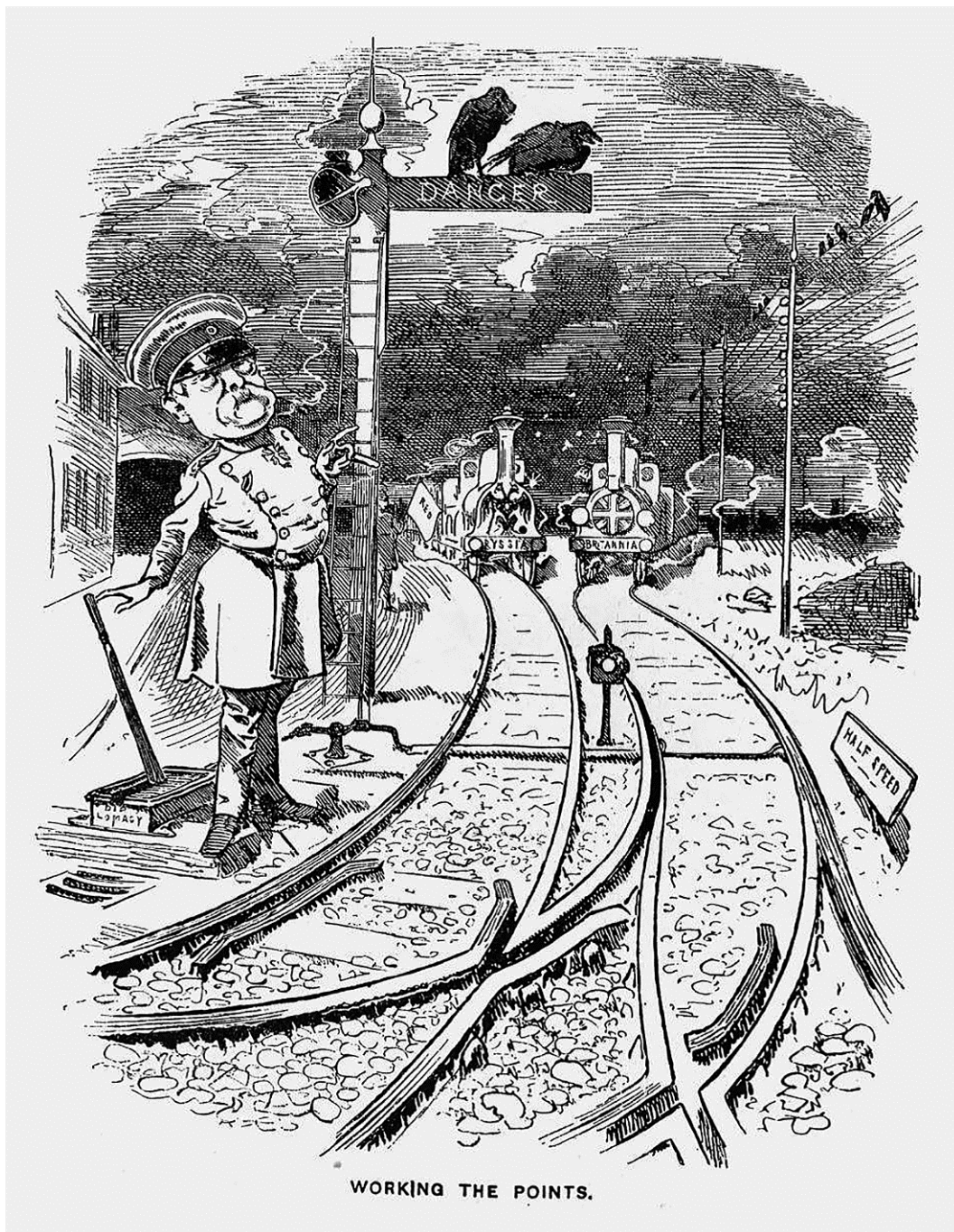
De huidige toestand van het koninkrijk vroeg om een constitutioneel handvest; we hebben het beloofd en we publiceren het. (...)

Wij moesten naar het voorbeeld van onze voorgangers op de troon de gevolgen in acht nemen van de steeds toenemende vooruitgang van de kennis, de nieuwe verhoudingen die deze vooruitgang in de samenleving heeft voortgebracht (...), en de heftige veranderingen die daaruit voortkwamen. We hebben beseft dat het verlangen van onze onderdanen naar een constitutioneel handvest uitdrukking gaf aan een reële nood. Terwijl wij toegeven aan dat verlangen, hebben wij echter alle voorzorgsmaatregelen genomen om ervoor te zorgen dat dit handvest waardig is aan ons en aan het volk waarover wij zo trots zijn te heersen. (...)

Om deze redenen gunnen en verlenen wij, uit vrije wil en door de vrije uitoefening van ons koninklijk gezag, aan onze onderdanen (...) het constitutioneel handvest dat hieronder volgt.

bron 8

Een prent uit 1887 uit het Britse tijdschrift *Punch* met als titel *Working the points* (de wissel bedienen):

Toelichting:

Op het sein staat *danger* (gevaar), links staat Bismarck, op de wissel staat *diplomacy* (diplomatie), op de locomotief links staat *Russia* (Rusland), op de locomotief rechts *Brittannia* (Groot-Brittannië).

Rechts staat een bordje met *half speed* (halve snelheid).

bron 9

Duitse verkiezingsposter uit 1924 van het *Völkischen Block* met daarop een afbeelding van de Rijksdag (het parlement):

Tekst in het affiche (in vertaling):

Word wakker! en stem: het *Völkischen Block*.

Groot-Duitse Volksgemeenschap (in het *Völkischen Block*)

Partijkantoor: Theatinerstraat 17, telefoon 25688

Op de rondvliegende papieren staat:

Wet ter bescherming van de Republiek, referendum, de Grondwet van Weimar, papiergeld-economie, noodtoestand, wensen van het volk.

bron 10

Een vrouw in Berlijn beschrijft in april 1945 in haar dagboek haar ervaringen met soldaten van het Rode Leger (het leger van de Sovjet-Unie) die Berlijn innemen:

We hadden amper onze moutkoffie met sneden van het geplunderde brood achter de kiezen, toen Anatols¹⁾ mannen alweer kwamen aanzetten, voor wie we een soort restaurant zijn – zij het dat de gasten hun eigen voedsel meebrengen. Dit keer was er een fatsoenlijk type, zo was ik ze nog niet tegengekomen: Andrej, sergeant-majoor, schoolmeester van beroep. Smal hoofd, ijsblauwe blik, rustig en intelligent. Eerste gesprek over politiek. Dat is niet zo moeilijk als je zou denken, aangezien alle politieke en economische begrippen vreemde woorden zijn en precies dezelfde als in het Duits. Andrej is een orthodoxe marxist. Hij geeft Hitler persoonlijk niet de schuld van de oorlog, maar het kapitalisme dat mensen als Hitler voortbrengt en wapenvoorraden laat aanleggen. Hij is van mening dat de Duitse en de Russische economie elkaar aanvullen, dat een Duitsland op socialistische grondvesten Ruslands natuurlijke partner zou kunnen zijn.

noot 1 Anatol is een officier van het Rode Leger in Berlijn.

bron 11

Op 8 mei 1950 verschijnt deze prent van tekenaar Herblock in de *The Washington Post*, met als titel "Nu hebben we nieuw en belangrijk bewijsmateriaal gevonden":

Vertaling van de tekst op de schutting:
"Joe Zilch is een rooie."

Toelichting:

Joe Zilch ('Jan met de pet') is een verwijzing naar iemand van het gewone volk. De man die de zaal toespreekt is aanhanger van senator McCarthy.

bron 12

In 1951 publiceert de officiële krant in de Sovjet-Unie, *Pravda* (Waarheid), een interview met Stalin over de Korea-oorlog:

Vraag:

Wat vindt u van de beslissing van de Verenigde Naties om de Volksrepubliek China als aanvaller te bestempelen?

Antwoord:

Ik vind dat een schandalige beslissing. De Verenigde Naties, die werden gesticht als beschermer van de vrede, zijn een oorlogsinstrument geworden, een manier om een nieuwe wereldoorlog te beginnen. Het agressieve hart van de Verenigde Naties is de agressieve NAVO met tien lidstaten en twintig Latijns-Amerikaanse landen. En de vertegenwoordigers van deze landen nemen nu de beslissingen in de Verenigde Naties over oorlog en vrede. (...) In werkelijkheid zijn de Verenigde Naties nu niet zozeer een wereldorganisatie als een organisatie voor de Amerikanen en behandelen zij Amerikaanse agressie als aanvaardbaar. Niet alleen de Verenigde Staten en Canada zijn bezig een nieuwe oorlog te ontketenen, maar op deze weg vind je ook die twintig Latijns-Amerikaanse landen. Hun grootgrondbezitters en kooplieden verlangen naar een nieuwe oorlog ergens in Europa of Azië om hun producten te verkopen tegen opgevoerde prijzen en miljoenen te verdienen aan deze bloedige zaken.

bron 13

In oktober 1989 spreekt Michael Gorbatsjov in Oost-Berlijn bij de viering van 40 jaar DDR over de noodzaak van hervormingen.

Horst Haitzinger maakt deze prent over de feestelijkheden in Oost-Berlijn voor een West-Duits tijdschrift:

Vertaling van de tekst in de prent:

Achter het spreekgestoelte staat Michael Gorbatsjov, die zegt: "Ich bin ein Berliner" ("Ik ben een Berlijner").

Rechts staat de Oost-Duitse partijleider Erich Honecker, die denkt: "Ein Pekinger wär mir lieber" ("Ik had liever gehad dat hij gezegd had, dat hij een inwoner van Peking was").

Toelichting:

In de lente van 1989 werd het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing meer dan anderhalve maand bezet door studenten die protesteerden tegen de communistische regering van hun land. De studentenopstand werd door de Chinese Communistische Partij met harde hand neergeslagen.

bron 14

Affiche uit 1981 voor een *Reggae Party* in de Melkweg, een cultureel centrum in Amsterdam:

Tekst in de bron:

Speciaal eten verkrijgbaar

Reggae Party dinsdag 17 november vanaf 21.00 uur

The Black Messengers, Justice, Communication (namen van reggaebands)

Melkweg (een cultureel centrum in Amsterdam)

dichter Oku Onuora (een dichter uit Jamaica)

entree F10,- (10 gulden)

Toelichting:

Reggae is een uit Jamaica afkomstige muzieksoort.